

ПОДНИ МОЗАИК ИЗ НЕА ФАФОСА ИЗ 324. ГОДИНЕ

Апстракт: *Подни мозаик из Неа Фафоса из 324. године покушава да да персоналну индентификацију породице Константина I Великог у тренутку када је побеђен Лициније I, а Константин I остао једини владар.*

Кључне речи: *Неа Фафос, 324. година, Ниса, Анатрофа, трофеј, Амброзија, Дионис, Хермес, Нектар, Теогонија.*

Подни мозаик са кипарског локалитета Неа Фафос као да баца једно ново светло на рођење четвртог Константиновог сина, Констанса, 323. године, као на рођење бога Диониса. О овом догађају у свом делу "Теогонија" писао је грчки писац из VII века пре наше ере, Хесиод, који је, по свему судећи, био савременик Хомера..

Али "Теогонија" или рођење Диониса са кипарског мозаика у Неа Фафосу не говори о ануалном рођењу полубога Диониса које се догађало сваке календарске године, већ о једној јединственој години, оној 323. (тачније 324) када је на свет дошао четврти син Константина I Великог, принц Констанс.

Мозаиком из Неа Фафоса приказано је чак једанаест учесника:

- 1) Анонимна нимфа, највероватније Макрида;
- 2) Анонимна нимфа, највероватније Ерата;
- 3) Нимфа Ниса;

- 4) Нимфа Анатрофа;
- 5) Нимфа Бромидија;
- 6) Старији мушкарац, највероватније Силен, како каже грчки текст "Трофеј";
- 7) Додонска нимфа Амброзија;
- 8) Полубог Дионис – дете;
- 9) Бог Хермес;
- 10) Ефеб Нектар;
- 11) Теогонија.

Да би се у потпуности схватио и објаснио подни мозаик из Неа Фафоса требало би га допунити Тријерском сликаном таваницом из некадашње царске палате у којој је било место боравишта првог Константиновог сина Криспа.

Критску "Теогонију" карактерише иницијацијски чин пружања "порекције". У овом случају Констансов отац, Константин I у хипостази бога Хермеса, прекривених и велом скривених руку да не би омео светост и божански тренутак, тек рођеног сина пружа деди Констанцију I који има улогу Силен из Дионисовог

тијасоса који овде носи назив "трофеја". Наравно, у питању је латински тропеум, тропајон, знак победе, споменик победе, чин саме остварене победе.

Подсетимо да се Дионис у Хесиодовој "Теогонији" рађа из очевог бедра. Али овде, у Неа Фафосу сцена представља Хеликонско брдо Нису и нисејске нимфе Макриду, Ерату и Бромију које је Меркур задужио да брину о тек рођеном Дионису (хипостазе детета.)

Теогонијска нарација се овде, на Кипру, претвара у купање тек рођеног детета, принца Констанса.

Компликована божанска "теогонијска" персифлажа на кипарском подном мозаику добија више улогу камерне породичне среће и уживања у тек рођеном детету кога отац Константин I пружа покојном деди Констанцију I у иницијацијском чину "порекције" (уручивања рукама покривених велом, да се светост чина не би оскрнавила).

Шта рећи о учесницима у божанском купању тек рођеног детета? Тријерска фреско декорација, стаклена позлаћена чаша из Келна са четири Константинова сина даје комплетну физиономијску подршку неафафоском подном мозаику. Тако на кипарском мозаику пред нас излазе слике живих и мртвих Константинових сродника у чину "порекције", иницијацијског пружања са намером да божански преци буду присутни, иако су већ покојни (*divus parentibus*). Сасвим са леве стране, налази се Констансова баба Хелена Августа са испруженим рукама у чину "порекције". Она је ту присутна да би симболизовала хеликонско брдо Нису. Са

њене десне стране налази се нимфа Анатрофа која је овде дата у лику прве жене Констанција I Хлора, Теодоре, која је права Хера-тропаја. Тај епитет су јој Грци често надевали, а означава ону која доноси победу. Али Анатрофа овде не значи само победу, већ пре свега, ново преобликовање, преображај природе.

Идући на десно, грчки назив "нимфа" сажима три нимфе: Макриду, Ерату и Бромију. Захваљујући физиономској сличности, нимфа Макрида носи лице Теодорине ћерке Констанције, будуће жене Лицинија I августа. Главни актер примопредаје—порекције—ипак је деда Констанција I Хлор, који је овде нагрђен ликом Силена, али са свим битним сопственим физиономским цртама. Иза Амброзије, додонске нимфе, неговатељице детета Диониса, крије се Криспова млада жена, Хелена млађа, која као да је упарена са својим мужем Криспом, слатким Нектаром који је етимолошки парафраза истог имена. Наиме, и амброзија и нектар су имена за пиће богова које је било начињено од превреле медовине.

Седећи, Константин I, физиономски хеленизованих црта, на глави носи капу крилатицу бога Меркура и грчки натпис "Хермес".

Сасвим наг, на његовим коленима седи бог Дионис (принц Констанс) са испруженим рукама и шакама отвореним према посматрачу, у чину победничког адвентуса - доласка из рата након освојене победе. Овде, на подном мозаику из Неа Фафоса, адвентус се изједначава са "епифанијом", рођењем младог божиха као видом појаве дневног светла у раним јутарњим сатима, што је увек знак божанске помоћи и интервенције.

И коначно, "Теогонија", зачетница рођења божанског детета на кипарском подном мозаику свакако крије лик Константинове младе жене и царице Фаусте, која је те 323.године постала и целе 324. године била коначно августа, јер је цару родила трећег сина, после Константина II и Констанција II. У периоду од Констансовог рођења 323. године до новембра 324. године, када је уклонио августа Лицинија I, постао је космократор целокупне грчко-римске еку-

мене. Јер, управо од тога новембра 324. године, после физичког нестанка Лицинија I, Константин I ће започети као знак највећег тријумфа, зидање нове престонице римског царства и место новог божанског стана у граду Константинопољу, који ће бити сазидан у рекордном року, за само пет година и шест месеци. Од свог рођења 11. маја 330. године град ће се звати Константинополис, по цару Константину, све до доласка Турака 1453. године.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Роберт Гревс, *Грчки митови*, Нолит, Београд 1969.
2. *Oxford History of Art*, Oxford New York 1998.
3. Милош Ђурић, *Историја хеленске књижевности*, Београд 1951.
4. Радмило Петровић, *Цар Константин и Царица Јелена*, Београд 2002.